

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО ИЗКУСТВА
КАТЕДРА „МУЗИКА“

Валери Николаев Пастармаджиев
редовен докторант

ИЗПОЛЗВАНЕ НА КОМПЮТЪРНИ
ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО
ПО МУЗИКА В III И IV КЛАС
НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд
за получаването на ОНС „Доктор“
област на висше образование 1. Педагогически науки
направление 1.3 Методика на обучението по музика

Научен ръководител:
Доц. д-р Мария Горанова

Рецензенти:
Проф. д.и.н. Филип Павлов
Проф. д.и.н. Клер Леви

Благоевград
2018

Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „Музика”, проведено на 05.12.2017 г. и е предложен за защита.

Дисертацията има обем от 259 страници. От тях 165 страници са основен текст, 11 страници са библиография и 83 страници - приложения. Използваната литература обхваща 49 източника на кирилица, 43 чуждестранни и 23 интернет източника. Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения.

Защитата ще се състои на 13.02.2018 г. от 11 часа в Заседателна зала № 114 на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

Членове на научното жури:

1. проф. д. изк. н. Филип Павлов
2. доц. д-р Мария Горанова
3. проф. д. изк. н. Клер Леви -
4. проф. д-р Емилия Коларова
5. доц. д-р Ирина Харалампиева

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	5
-----------	---

ПЪРВА ГЛАВА ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ.....11

1. Дефиниране на понятието „информационни и комуникационни технологии“ (ИКТ).....	11
1.1. ИКТ като съвкупност от технологии.....	11
1.2. ИКТ като икономически сектор.....	12
2. Концепцията за „информационното общество“.....	13
2.1. Теории за информационното общество.....	13
2.2. Измерване на информационното общество.....	14
3. ИКТ в образователния процес в общообразователното училище.....	15
3.1. Роля на ИКТ в общообразователното училище.....	15
3.2. Предпоставки за ефективно въвеждане на ИКТ в общообразователното училище.....	15
4. ИКТ в музикалното обучение в общообразователното училище.....	16
4.1. Възможни положителни ефекти от прилагането на ИКТ в обучението по музика.....	16
4.2. ИКТ инструменти, приложими в обучението по музика.....	17
Обобщение.....	18

ВТОРА ГЛАВА ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА МУЗИКАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ В БЪЛГАРСКОТО НАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ - СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....21

1. Трансформация в приоритетите в сферата на образованието в България в началото на XXI век.....	21
1.1. Национални програми за развитието на образованието в България.....	21
1.2. Оценка на образованието в България.....	22
2. Музикалното обучение и възпитание в общообразователното училище и еволюцията му в българския контекст.....	22
2.1. Цел и задачи на музикалното обучение и възпитание.....	22
2.2. Масовото музикално обучение и възпитание в България през периода 1990-2000 г.....	23
3. Обучението по музика в III и IV клас в общообразователното училище.....	23
3.1. Учебни програми по музика за III и IV клас (сравнителен анализ между „старите“ и „новите“ учебни програми).....	23
3.2. Осигуряване на приемственост със следващия образователен етап.....	24
Обобщение.....	24

ТРЕТА ГЛАВА. ЕФЕКТИ ОТ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИКТ В III И IV КЛАС В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ.....

1. Способи за изследване на ефекта от ИКТ в обучението по музика.....	26
1.1. Машаб на изследването.....	26
1.2. Избор на училище.....	26
1.3. Използвани методи за събиране на данни.....	27
2. Резултати от емпиричното проучване.....	28
2.1. Използвани методи.....	28

2.2. Общо описание, училища и период на провеждане.....	29
2.3. Резултати.....	31
Обобщение.....	34
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	37
ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	41
ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	42

УВОД

През последните десетилетия компютърните технологии вече не са просто инструмент, който може да послужи за подобряване на определени дейности. Все повече тяхното прилагане се превръщат в норма, а използването им придобива задължителен характер в множество сфери. Отдавна използването на мобилен телефон не е лукс, достъпен за по-заможни хора. Същото важи и за притежаването на компютър, достъпът до интернет, дори и от мобилния телефон, също все повече става напълно нормално. Наличието на електронна поща и профил в социалните мрежи вече не са просто алтернативна форма на комуникация, а в някои случаи в зависимост от професията, използването им може да бъде и задължително. Банкирането без необходимост от посещение на банков офис придобива все по-голяма популярност. Биха могли да бъдат посочени още множество примери.

В последните години понятието „компютърни технологии“ започва да се заменя с термина „информационни и комуникационни технологии“ или ИКТ. Последното става част от официални документи и намира широко приложение също така и в научната литература. С оглед на изложеното в настоящото дисертационно изследване преимуществено е използвано понятието *информационни и комуникационни технологии (ИКТ)*.

Като цяло ИКТ оказват дълбок и необратим ефект върху живота във всеки един негов аспект – общуване, социализация, образование, работа и сътрудничество на различни равнища. Обществото на знанието (или информационното общество) предоставя многобройни и разнообразни информационни и образователни ресурси, достъпни по всяко време и на всяко място. Посоченото води до коренна промяна в средата, навиците и

очакванията на подрастващите поколения, но и предоставя на образователна система възможности за нови подходи.

През последните около петнадесет години европейските политики са активно насочени към въвеждането на информационните и комуникационните технологии в системата на образованието. Приети са редица стратегии и нормативни документи в тази посока, като за постигане на целите се отделят и финансови ресурси. Периодично се изследват политиките на отделните държави членки на Европейския съюз в това отношение и резултатите от внедряването на новите технологии в училищата.

През 90-те години на ХХ век, вследствие на политическите сътресения в България и поради политическата, финансовата и икономическата нестабилност, сферата на образованието остава на заден план и не е сред основните управленски приоритети. След 2000 г. посочената тенденция започва да се преодолява. През настоящата 2017 г. образованието бе изведено като водещ правителствен приоритет за следващата (2018) година, като поетапно се предприемат и конкретни мерки, които да окажат реална подкрепа. В действителност обаче тенденция към извеждане на образованието като национален приоритет е идентифицирана ясно още през 2006 г. Тогавашното правителство констатира, че „през последните години образованието се утвърди като една от темите с най-голямо обществено значение. В съзнанието на повечето български граждани то се оформи като нов национален приоритет.“ (НС, 2006)¹

Именно от тогава започват и опитите за внедряване на ИКТ в сферата на училищното образование. През 2005 г. е приета първата стратегия за въвеждане на ИКТ в образованието. В продължение на няколко години обаче тя

¹ Народно събрание на Република България (2006) Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015 г.), приета с Решение на Народното събрание от 07.06.2006 г., с. 2

остава само на ниво стратегия, понеже конкретни мерки и финансово обезпечаване липсват. Такива конкретни мерки обаче започват да се въвеждат от 2009 г. насам, като прави впечатление, че с всяка година те се усъвършенстват и финансираните дейности кореспондират, както на конкретните необходиминости, така и на развитието на технологиите.

С оглед прилагането на ИКТ в сферата на образованието, редица изследователи започват да проучват ефекта от въвеждането им върху процеса на преподаване и учене. Посоченото са отнася и за обучението по музика. Съществуват множество примери за експерименти, целящи да установят резултата от използване на новите технологии в различните дейности в часовете по музика, като такива са провеждани и в България.

Ролята на ИКТ в обучението по музика е обект на анализ в **изследванията на редица български автори**. Сред тях са Цанимир Байчев със своето изследване „Дигиталната революция и съвременното музикално образование“ (2012); Ц. Байчев и Жана Петрова, които изследват приложение на Енвижън технологията в обучението по музика в началното училище (2014); Иванка Влаева изследва възможностите, които предоставя глобалната мрежа интернет в сферата на музикалното образование (2007); Диана Петкова, която проучва възможностите за стимулиране на творческия процес чрез специализиран музикален софтуер в часа по музика на средното общообразователно училище в България (2011), а по-късно анализира и резултатите от приложение на Musescore в обучението по музика на средното общообразователно училище в България (2014); Даниела Попова, която проучва възможностите на професионалният блог на учителя по музика (2016); Тихомир Радев анализира възможностите за използване на музикално-компютърните технологии в училище (2014); Константин Фиданчев проучва как влияят съвременни

технологични решения при обучението по народен инструмент в часовете по извънкласна подготовка (2013); а Янка Хекимова изследва компютърните уроци и игри в часовете по музика (2015).

В този смисъл **обект** на настоящето изследване е използването на информационни и комуникационни технологии в обучението по музика.

Предмет на изследването са ученици от III и IV клас на общообразователното училище.

Целта на изследването е да се установи ефектът от прилагането на ИКТ в обучението по музика в III и IV клас на общообразователното училище.

От така поставената цел произтичат следните **задачи**:

1) Да се проучи в теоретичен аспект понятието „информационни и комуникационни технологии“ (ИКТ), приложението им в обучението по музика в общообразователното училище, както и стратегиите за въвеждане на ИКТ в българското общообразователно училище.

2) Да се разгледат и анализират различните материали които се използват чрез ИКТ в обучението по музика, адресирани към изследваните ученици.

3) Да се разработят различни специализирани материали с информационен, обучителен и развлекателен характер за ползване чрез ИКТ, съобразени с изискванията за обучение по музика според действащите държавни образователни стандарти на МОН за III и IV клас.

4) Да се експериментират и внедрят в музикално-педагогическата практика разработените иновационни материали които да се използват от ИКТ.

Върху основата на направените предварителни проучвания би могло да се постави следната **хипотеза**:

Използването чрез ИКТ на специализирани, целево създадени материали, в съответствие с изискванията за обучение по музика в III и IV клас на общообразователното училище, ще допринесе за:

- ✓ *интерес у децата към учебния предмет;*
- ✓ *концентрация по време на уроците;*
- ✓ *повишаване мотивацията на учениците;*
- ✓ *по-доброто усвояване на учебния материал;*
- ✓ *улесняване процеса на преподаване.*

За постигане на целта на настоящото изследване са използвани разнообразни изследователски **методи**, сред които:

- ✓ *обзор на научната литература по изследваната тема;*
- ✓ *исторически подход при проследяване на трансформацията в подходите, използвани в обучението по музика в общообразователното училище в България;*
- ✓ *сравнителен анализ на нормативната уредба, касаеща образованието в България и по-специално интегрирането на ИКТ в училищата;*
- ✓ *сравнителен анализ на действащите и новите учебни програми по музика за III и IV клас;*
- ✓ *количествения метод структурирано интервю (анкета) за събиране на данни относно мненията на учителите и учениците за използването на ИКТ;*
- ✓ *качествен метод наблюдение, прилаган от автора по време на часовете, в които се използва ИКТ;*
- ✓ *тестване знанията на учениците преди и след провеждане на уроци с ИКТ;*
- ✓ *сравнителен анализ между резултатите на експерименталната и контролната група;*
- ✓ *статистически методи за обработка на събраните количествени данни, като е използван специализиран статистически софтуер IBM SPSS Statistics v 22.*

Дисертационното изследване е **структурирано** в увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. В първа глава са представени теоретични аспекти, касаещи ИКТ, като е предложена и собствена дефиниция, кореспондираща, както с научната литература

по темата, така и с целите на дисертационното изследване. Разгледана е и по-широката концепция за информационното общество. Изведени са способите, ползите и предизвикателствата при въвеждането на ИКТ в образователния процес. Специално внимание е отделено на конкретните технологии, които могат да бъдат приложение в часовете по музика, като са обобщени изводите на редица автори за положителните страни и трудностите при използването на ИКТ.

Втора глава е концентрирана върху училищното образование в България. Направен е обзор на управленските приоритети, отразени в нормативната уредба и нейната трансформация от началото на новото столетие до настоящия момент. Акцент е поставен върху стратегиите за въвеждане на ИКТ и конкретните мерки за тяхното прилагане. Наред с това са анализирани и учебните програми по музика за III и IV клас с оглед съобразяването на експеримента с изискванията заложиени в тях. Освен това са открити и измененията, които се правят в проектите за нови програми по предмета. Изследвано е и до колко програмата за началото на следващия образователен етап, а именно за V клас, осигурява приемственост с вече усвоените от учениците знания и умения по предмета музика.

Трета глава представя експеримента, проведен от автора, неговата методология и получените резултати. Направен е и обзор на вече провеждани експерименти с въвеждане на ИКТ в часовете по музика, както от чуждестранни, така и от български изследователи.

В *заключението* на базата на цялостните проучвания, реализиран експеримент и получени резултати, са направени изводи и прогноза относно възможностите за бъдещо прилагане на ИКТ в обучението по музика.

ПЪРВА ГЛАВА

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ

1. Дефиниране на понятието „информационни и комуникационни технологии“ (ИКТ).

Въз основа на изследваната по темата литература, в настоящия дисертационен труд значенията, придавани на понятието ИКТ са обособени в две основни групи, а именно: 1) ИКТ като съвкупност от различни технологии, включваща хардуер, софтуер и свързаност, с масово и специфично приложение, чрез които може да се осъществява и комуникация; 2) ИКТ като вид икономическа дейност.

1.1. ИКТ като съвкупност от технологии

В началото на осемдесетте години понятието (което тогава е само „информационни технологии“ или „ИТ“) се отнася предимно за компютрите и тяхното най-ранно приложение (напр. текстова обработка, изчисления, бази данни). В последствие значението на концепцията се разраства, като започва да включва и други устройства, представляващи нови цифрови системи, използвани и в медиите (напр. лазерните дискове и dvd дисковете).

В средата на 90-те години с появата на интернет към понятието се включват и онези технологии и приложения, които подпомагат осъществяването на комуникация и осигуряват достъп до дигиталната информационна среда. Създаването на мобилни телефони, имащи достъп до интернет разширява още възприемането на ИКТ. Последното допринася за формиране на текущото разбиране за ИКТ. В този смисъл, към настоящия момент понятието „информационни и комуникационни технологии“ включва компютри, мрежи, мобилни

телефони и всички нови технологии като смартфони, таблети, дигитални падове или нетбуци, както и приложенията, които могат да се използват на тях. (OECD, 2012)²

1.2. ИКТ като икономически сектор

Според някои анализатори ИКТ е основата на икономиката и движеща сила за социална промяна през XXI век (Celebic and Rendulic, 2011)³. Понятието ИКТ се употребява за наименоване на един от основните икономически сектори. Счита се, че той предоставя ключови инфраструктури и инструменти за създаване, споделяне и разпространение на познание, а също така подпомага капацитета за иновации на всички икономически сектори.

На основа на приведената информация и направения анализ предлагам следната съдържателна дефиниция на понятието „информационни и комуникационни технологии“ (ИКТ), съобразена с целите на дисертационното изследване, а именно: ***информационните и комуникационните технологии представляват хардуер, софтуер и свързаност към мрежата, които могат да бъдат приложени в обучението по музика в общообразователното училище.*** (Схема 1)

² OECD (2012), *Connected Minds: Technology and Today's Learners*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris, p. 16

³ Celebic, G., Rendulic, D. (2011) *Basic Concepts of Information and Communication Technology*, Open Society for Idea Exchange (ODRAZI), Zagreb;

Схема 1. Съдържание на ИКТ в обучението по музика

2. Концепцията за „информационното общество“

2.1. Теории за информационното общество

Всеки подходите за дефиниране на информационното общество в действителност разкрива различен негов аспект. То със сигурност е свързано с въвеждането нови технологии в различни сфери на живота, но освен това променя съотношението в структурата на икономическите дейности, като успоредно с това повлиява всяка от тях. Наред с икономическите дейности, се променя и типологията на заетостта. Съществуват редица човешки дейности, които отдавна са заменени от технологии и са станали роботизирани. През последните години се коментира и възможността в следващите десетилетия някои професии съвсем да изчезнат и да се появят нови. Т.е. трансформацията в структурата на заетостта ще продължи. Посоченото е обусловено и от мрежовата свързаност и преодоляването на пространствата. Културологичният подход от своя страна ни обръща внимание върху една негативна страна на информационното общество, а именно загубата на автентичност на личността и възможността за създаване на изкуствени образи, некораспондиращи с реалността.

2.2. Измерване на информационното общество

За да се направи оценка на развитието на информационното общество в даден национален контекст и, за да се направи сравнение с други държави, биха могли да се ползват данни от различни източници. Съществуват изследователски центрове обаче, които предлагат обобщение на статистически данни под формата на индекс на информационното общество, които данни не са само от Евростат, но и от редица други авторитетни източници. Двата най-популярни индекса, измерващи информационното общество са на Международната корпорация за данни (International Data Corporation, /IDC/)⁴ и на Международния телекомуникационен съюз (International Telecommunication Union, /ITU/)⁵.

На основа на достъпните данни може да се направи заключението, че най-голямо предизвикателство на България е достъпът до ИКТ, следван от делът на използващите ИКТ. Смятам, че това са двата показателя, които трябва да бъдат приоритет на държавата, за да се постигне по-ефективно развитие на информационното общество, без да се пренебрегва и оптимизиране на компетентността на ИКТ потребителите.

Посоченото е релевантно и за образователната сфера. Както ще стане ясно от изследванията, представени по-нататък, достъпът на учениците от ИКТ, както в училище, така и у дома, има съществено значение за ефективното въвеждане на ИКТ в образованието.

Данните показват, че България все още е сред страните с най-нисък ИРИ от държавите членки на ЕС. Посоченото дава основание да се заключи, че държавата трябва да работи върху политики за оптимизиране на слабите страни в процеса на въвеждане на информационното общество.

⁴ <https://www.idc.com/about>

⁵ <http://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>

3. ИКТ в образователния процес в общообразователното училище.

3.1. Роля на ИКТ в общообразователното училище

Провежданите политики и стратегии в сферата на образованието в момента са насочени към осигуряването на по-голям достъп до ИКТ в образователния процес. По този начин би могла да се стимулира активността и ангажираността на учащите, да се подготвят по-осведомени и креативни личности, които да бъдат и по-конкурентноспособни в глобализираната икономика. Посредством ИКТ може да се повишава квалификацията на учителите и то с минимални разходи. (UNESCO, 2013),⁶.

Шилдс обръща внимание върху капацитетът, който ИКТ имат за съвместно разработване на проекти от страна на учениците, осигурявайки умения за критично мислене и решаване на проблеми, които ще ги подготвят да се конкурират в световната икономика на знанието. (Shields, 2011)⁷

3.2. Предпоставки за ефективно въвеждане на ИКТ в общообразователното училище

През 2013 г. европейската училищна мрежа (ЕУМ, European Schoolnet) публикува изследване, което извежда предпоставките, необходими за пълноценно използване на предимствата от прилагане на ИКТ, които да осигурят на всеки ученик висококачествено обучение. Според авторите главните фактори, влияещи върху качеството на използване на ИКТ са (European Schoolnet, 2013)⁸:

⁶ UNESCO (2013) *Information and Communication Technology (ICT) in Education in Five Arab States*, UNESCO Institute for Statistics, Quebec, p. 5;

⁷ Shields, R. (2011) ICT or I see tea? Modernity, technology and education in Nepal, *Globalisation, Societies and Education*, 9(1), pp. 85-97;

⁸ European Schoolnet (2013) Survey of Schools: ICT in education. Benchmarking access, use, and attitudes to technology in Europe's schools. (www.eun.org/c/document_library/get_file?uuid=9be81a75-c868-4558-a777-862ecc8162a4&groupId=43887), последно посетен на 4.01.2016

- 1) стратегиите и политиките за прилагането им;
- 2) положителната нагласа на учителите по отношение на ИКТ и тяхната увереност в собствените им способности да ги използват;
- 3) достъп на учениците до ИКТ.

Схема 2. Предпоставки за ефективно въвеждане на ИКТ в училищата

4. ИКТ в музикалното обучение в общообразователното училище

4.1. Възможни положителни ефекти от прилагането на ИКТ в обучението по музика

Изследванията показват, че на практика, използването на ИКТ в обучението по музика може да бъде полезно във всички направления – теоретични знания, пеене, инструментално изпълнение и съчиняване на музика.

През 2006-2007 г. във Великобритания е проведено емпирично изследване, в което интервюираните учители акцентират върху следните положителни резултати (Savage, 2007)⁹: 1) момчетата започват да се интересуват

⁹ Savage, J. (2007) *Reconstructing Music Education through ICT*, Research in Education, 78, pp. 65-77

повече от музика; 2) проявява се нарастване у учениците на увереността, ентузиазма и мотивацията относно дейности в часовете по музика и е демонстрирана повече отговорност по отношение на процеса на обучение; 3) променя се учебния курс по музика, за да стане по стимулиращ и практичен; 4) лекотата, с която учениците подхождат към използване на технологиите в сравнение с обучението по познатия традиционен инструментариум; 5) нови способности за композиране помагат на учениците, които не притежават необходимите способности да се справят по-лесно; 6) повишен интерес към музиката сред ученици от средното училище във Великобритания (между 11 и 16 годишни) и такива над 16-годишна възраст; 7) общо повишаване на стандартите и подобрене на способностите на учениците в началния образователен курс (от 7 до 9 години във Великобритания); 8) може да се направи точно представяне на актуални въпроси и творчески процеси в музикалната индустрия.

4.2. ИКТ инструменти, приложими в обучението по музика

Съвременните хардуер, софтуер и мрежовата свързаност предоставят огромен набор от инструменти, които учителите по музика биха могли да използват, за да оптимизират процеса на преподаване и учене.

Към хардуера могат да се отнесат компютър и проектор (включително тяхната периферия), таблет, смартфон, CD/DVD плеър и рекордер, MP3 плеър и рекордер, синтезатор (и други електрически и дигитални инструменти), караоке плеъри, микрофони, аудио слушалки и специално проектираната за образователни цели интерактивна бяла дъска.

Част от софтуера са и музикалните аудио и видео файлове, използвани в уроците по музика, които се възпроизвеждат от хардуера, разнообразен софтуер за усвояване на теоретични знания, усъвършенстване на

пеенето, помощ при инструментално изпълнение и съчиняване на музика, програми за създаване на партитури са MuseScore, който се разпространява под свободен лиценз, както и демо версиите на Sibelius, Finale и др., компютърни програми и приложения за мобилни телефони и таблети, които подпомагат ученето във всеки един етап от образователния процес, българския софтуер на класна стая Енвижън.

Наличието на комуникационна мрежа играе многостранна роля в образованието. Нейното значение е многоаспектно – обмяна на добри практики между учители, споделяне на ресурси между учители, между учениците или между учители и ученици, съвместна работа по дадени задачи, възможност за дистанционно обучение и др.

Обобщение

От всичко изложено в Първа глава на настоящата разработка могат да се направят някои основни изводи.

Информационните и комуникационни технологии вече са неизменна част от нашето ежедневие, като тенденциите показват, че все повече сфери предстои да се дигитализират. Мултиплицирането през последните години и на концепциите, отнасящи се до т.нар. „информационно общество“, е индикатор за повишеното внимание и от страна на представители от различни научни области върху проблемите, свързани с дигитализирането на обществата.

Сферата на образованието е една от областите с най-голям изследователски интерес що се отнася до използването на ИКТ. Израстват поколения, чийто живот от най-ранна детска възраст е тясно свързан с технологиите и управляващи, експерти и изследователи си дават сметка за възможността образованието да се окаже неадекватно на спецификите на тези поколения. Наред с

това е отчетен потенциалът, който ИКТ притежават, за да направят процеса на преподаване и учене още по-пълноценен.

Когато обаче се анализира въвеждането на ИКТ в образованието и обучението по музика в частност, следва да се обърне специално внимание върху няколко основни неща:

✓ *предпоставките, необходими, за да бъде ефективно въвеждането на ИКТ;*

✓ *възможните положителни ефекти, които може да донесе прилагането на ИКТ в часовете;*

✓ *какви конкретни ИКТ инструменти могат да се ползват в обучението по музика.*

Проучването на различни източници, направено в настоящата глава, дава основание да се заключи, че най-голям успех при въвеждането на ИКТ в образованието може да има ако са налице следните условия:

✓ *наличието на стратегии за въвеждането на ИКТ в училищата, както на национално, така и на училищно ниво;*

✓ *учители, мотивирани да използват ИКТ и уверени при прилагането им;*

✓ *достъп на учениците до ИКТ инфраструктура, както у дома, така и в училище.*

Анализът в следващите няколко глави е съобразен с посоченото и е направен опит да бъде установено до колко такива предпоставки са налице в България в рамките на проучването от Втора глава и експеримента, представен в Трета глава.

Според множеството от разгледани анализи възможните положителни ефекти от прилагането на ИКТ в образованието и обучението по музика в частност могат да бъдат сведени до следните:

✓ *повишаване интереса на учениците към изучавания предмет;*

✓ повишаване концентрацията на учениците по време на учебните занятия;

✓ повишаване мотивацията на учениците по отношение на предмета и активността им по време на учебните часове;

✓ подпомагане на учениците при усвояване на учебния материал;

✓ улесняване на учителите при преподаването на учебния материал.

Такова обобщение не може да се направи за евентуални предизвикателства при използването на ИКТ в обучението по музика, тъй като отделните автори споменават различни, но прави впечатление, че има учители и ученици, които могат да срещнат трудности при боравенето с ИКТ.

В експеримента, проведен за целите на дисертационното изследване, е тествано до колко евентуалните ползи наистина се реализират и е направен опит да се установи какви трудности възникват.

От изследването също така става ясно, че в часовете по музика в общообразователното училище име редица хардуерни, софтуерни и мрежови ресурси, които могат да се използват в процеса на преподаване и учене. Те са твърде разнообразни, особено що се отнася до наличните в интернет пространството. Съществуват обаче и немалко софтуерни ресурси, които също могат да се използват в часовете по музика. За тяхното използване съществува и достъпен хардуер, като например компютър, таблет или дори мобилен телефон. Сред най-новите хардуерни продукти, приложими в сферата на обучението по музика е специализираната интерактивна музикална бяла дъска.

Част от проучените хардуерни, софтуерните и мрежовите възможности, подходящи за часовете по музика са включени в експеримента, проведен за целите на дисертационното изследване.

ВТОРА ГЛАВА

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА МУЗИКАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ В БЪЛГАРСКОТО НАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ - СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

1. Трансформация в приоритетите в сферата на образованието в България в началото на XXI век

1.1. Национални програми за развитието на образованието в България

На основание на разгледаните национални програми през 2007-2008 г. могат да се изведат следните приоритети, по които реално са предприети действия¹⁰:

- ✓ *оптимизиране на училищната мрежа;*
- ✓ *подобряването на материалната база;*
- ✓ *създаване у учениците чувство за принадлежност към тяхното училище, грижа за здравето и насърчаване на техните способности;*
- ✓ *професионалното образование;*
- ✓ *възнаграждения на педагогическите кадри.*

Подобряването на материалната база и възможностите за техническо осигуряване на училищата е приоритетът, който касае темата на настоящото изследване. В действителност първата стратегия за въвеждане на ИКТ в образованието е приета през 2005 г.¹¹ Прави впечатление обаче, че тази стратегия остава само пожелателна, защото липсват конкретни програми, по които училищата могат да получат финансиране за въвеждането на ИКТ.

От 2009 г. до настоящия момент са приети 13 национални програми. Обобщено може да се посочи, че те отразяват следните приоритети:

¹⁰ Виж Приложение 2 от дисертационния труд

¹¹ Национална стратегия за въвеждане на ИКТ в българските училища, приета с Решение на Народното събрание от 01.03.2005 г. и валидна до 2008 г.

- ✓ оптимизиране на училищната мрежа;
- ✓ подобряване на материалната база;
- ✓ приобщаване на учениците към образователната система, собственото училище и насърчаване и подпомагане на индивидуалните им способности;
- ✓ професионалното образование;
- ✓ квалификацията и диференцирано възнаграждение за учителите;
- ✓ външно оценяване;
- ✓ съхраняване на националното самосъзнание, бит и култура на българите зад граница;
- ✓ въвеждане на информационни и комуникационни технологии в училище.

При сравнение с първия разглеждан етап прави впечатление разширяването на приоритетите, отразени в националните програми, които в голямата си част се запазват до настоящия момент.

1.2. Оценка на образованието в България

Обобщената картина на емпиричните данни показва, че в началното образование като цяло все още има сериозни предизвикателства, включително финансирането и липсата на млади кадри, но въпреки това усилията по отношение въвеждане на ИКТ в училище дават положителен резултат, отчетен в данните на ОИСР.

2. Музикалното обучение и възпитание в общообразователното училище и еволюцията му в българския контекст

2.1. Цел и задачи на музикалното обучение и възпитание

Целите на музикалното обучение в училище като цяло, а и в началния курс могат да се обединят в две основни направления, които са взаимосвързани, а именно:

✓ развиване на музикалния потенциал на децата чрез различни музикални дейности;

✓ подпомагане на личностното развитие на децата, посредством досега с музикалното изкуство.

2.2. Масовото музикално обучение и възпитание в България през периода 1990-2000 г.

Промените в образователната система като цяло, а и в обучението по музика в частност, отразяват промяната във възгледите и плурализма в позициите. Измененията, настъпили в учебните програми по музика в началния етап от общообразователното училище Росица Драганова нарича „смяна на парадигмите“. Сигнал за промяната тя вижда в издаването за учебната 1993/1994 година на два алтернативни учебника по музика за първи клас. И двата учебника обаче отразяват, както натрупаните до момента идеи, така и настъпилите промени. (Драганова, 2007, с. 104)¹²

3. Обучението по музика в III и IV клас в общообразователното училище

3.1. Учебни програми по музика за III и IV клас (сравнителен анализ между „старите“ и „новите“ учебни програми)

Могат да се изведат няколко основни промени, които намират място в новите учебни програми:

✓ първо, в проектите се наблюдава *окупняване на материала, като темите са зададени по-общо;*

¹² Драганова, Р. (2007) *Музицирането. Аспекти*. С., ИИЗк БАН, с. 104

✓ второ, изглежда, че авторите на новите програми се опитват да ги олекотят и да облекчат учениците от гледна точка на изучавания материал;

✓ трето, новите варианти съдържат теми, които да сближат предмета с всекидневния живот на учениците и да го свържат с практиката;

✓ четвърто, отделени са специални теми, в които се разглеждат както съвременни музикални инструменти, така и технологии, отнасящи се до звукозапис, звуковъзпроизвеждане и разпространени на музиката, но и мястото ѝ в електронните медии.

Считам, че така предвидените изменения могат да имат положителен ефект върху образователния процес и биха довели до повишен интерес и мотивация от страна на учениците, както и по-голяма ефективност при преподаване и усвояване на материала.

3.2. Осигуряване на приемственост със следващия образователен етап

Сравнителният анализ показва, че програмата по музика за V клас осигурява в голяма степен приемственост между началния и прогимназиалния етап от общообразователното училище. Запазени са някои ключови теми, но е постигнато и разширяване на учебния материал, съобразно възрастовите способности на учениците.

Обобщение

Историческият преглед, анализът на действащите нормативни документи и оценката за състоянието на образованието дават основание да се заключи, че българската образователна система, а и обучението по музика в частност, успяват да се адаптират към променящите се обществени условия. Следва да се отбележи, че понякога представителите на

законодателната и изпълнителната власт не успяват да реагират своевременно на промените, но въпреки това трансформацията се осъществява.

Такова е времето и в началото на новото столетие и хилядолетие. Деветдесетте години изправят България и нейните управници пред сериозни предизвикателства и сферата на образованието до известна степен остава negliжирана. След 2000 г. вече се наблюдава началото на ново динамично развитие на образованието. Първоначално активността се ограничава само до приемането стратегически документ, за да се стигне до 2017 г., когато сериозни приоритети не са само формално заявени, но са и финансово обезпечени.

Сред тези приоритети е и въвеждането на ИКТ в образованието. За реализацията му всяка година действат национални програми, по които училищата могат да получат финансиране. Освен това, макар емпиричните данни за общата оценка на образованието в България да показват сериозни предизвикателства, в сферата на въвеждане на ИКТ в училищата България демонстрира значителен капацитет.

Освен това прави впечатление, че **предлаганите промени в програмите по музика за III и IV клас не са хаотични, а действително предлагат усъвършенстване и отговарят на посоченото в стратегическите документ.**

Обучението по музика в началния етап от общообразователното училище е изправено пред нова промяна. Тя обаче е далеч от радикална и нейният стремеж е по-скоро да надгради съществуващото, така че да съответства на обществените реалности. От прегледа на сега действащите програми и новите/проектите на нови е видно, че старите съдържат в себе си редица технически и съдържателни слабости и несъответствия. Следва да се отбележи, че при новите програми се наблюдава известно преодоляване на слабостите и по-добро структуриране и систематизиране. В тях се наблюдават следните

тенденции: окрупняване на материала, олекотяването му, сближаване с всекидневния живот, новите технологии.

Редица елементи от програмата за IV клас са възприети и в програмата за V клас, като последната е надградена с нови знания и умения, съответстващи на възрастта. Посоченото говори за осигуряване на приемственост.

ТРЕТА ГЛАВА.

ЕФЕКТИ ОТ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИКТ В III И IV КЛАС В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ

1. Способи за изследване на ефекта от ИКТ в обучението по музика

1.1. Мащаб на изследването

Изследването на ефекта от въвеждане на ИКТ в сферата на образованието е обект на редица анализи. Техният мащаб може значително да варира – от отделен учител, наблюдаващ резултатите от прилагането на ИКТ в собствените си часове, до мащабни международни проекти, целящи да установят ползите от национални политики за въвеждане на ИКТ в общообразователните училища.

1.2. Избор на училище

Изборът на училище или училища, в които да се проведе проучването може да бъде обусловено от различни фактори. Някои изследователи внедряват ИКТ технологии в училища, където са налице незадоволителни резултати на учениците и нисък ентузиазъм. Целта е да се установи дали прилагането на ИКТ ще подобри резултатите. **Пример за такъв подход е изследване на екипа на**

Хернандес-Браво, които проучват прилагането на ИКТ в обучението по музика (Hernández-Bravo et al., 2016)¹³.

Други изследвания се фокусират върху училища, където има добри практики за използването на ИКТ в преподаването на музика. При тях обект на анализ са методите на преподаване, училищната политика по въвеждане на ИКТ и резултатите на учениците. **Такова е проучването на Милс и Мъри (Mills and Murray, 2000)¹⁴.**

В изследване на използването на ИКТ ресурси при обучението по музика в щата Виктория в Австралия **единственият критерий за избор на училища е те да са държавни (Crawford, 2009)¹⁵.**

В България Диана Петкова провежда експеримент с използване на специализиран музикален софтуер в часа по музика като посочва, че изборът ѝ на училище е обусловен от наличието на компютърен кабинет в училището. (Петкова, 2011)¹⁶.

Байчев и Петрова от своя страна избират училището, в което провеждат експеримента си, с оглед наличието на тествания софтуер Енвижън. (Байчев и Петрова, 2014)¹⁷

1.3. Използвани методи за събиране на данни

Проучването на различни емпирични изследвания показва, че макар да са налице известни вариации, всички те използват сходни методи за събиране на данни. Посоченото е от особена значимост с оглед избора на

¹³ Hernández-Bravo, J. R., Cardona-Moltó, M. C. and Hernández-Bravo, J. A. (2016) The effects of an individualised ICT-based music education programme on primary school students' musical competence and grades, *Music Education Research*, 18(2), pp. 176-194

¹⁴ Mills, J. and Murray, A. (2000) Music technology inspected: good teaching in Key Stage 3, *British Journal of Music Education*, 18(2), pp. 129 – 156

¹⁵ Crawford, R. (2009) Secondary school music education: A case study in adapting to ICT resource limitations, *Australasian Journal of Educational Technology*, 25(4), pp. 471-488

¹⁶ Петкова, Д. (2011) Стимулиране на творческия процес чрез специализиран музикален софтуер в часа по музика на средното общообразователно училище в България, *Образование и технологии*, 2, с. 383-389

¹⁷ Байчев, Ц. и Петрова, Ж. (2014) Приложение на Енвижън технологията в обучението по музика в началното училище, *Образование и технологии*, 5, с. 305-309

методи при провеждане на емпиричното изследване от страна на автора на настоящия дисертационен труд.

Направеното проучване дава основание да се заключи, че най-често използваните методи за събиране на данни са структурирано интервю (анкетни карти), дълбочинни интервюта, наблюдение и тестване на резултатите на учениците. При използването на количествени методи за обработката на данните се използват статистически методи, докато при качествените методи резултатите се представят по-скоро описателно.

2. Резултати от емпиричното проучване

2.1. Използвани методи

Методите, използвани в настоящото дисертационно изследване, са съобразени с проучената практика, но и с конкретните цели на анализа. За да може да се получи възможно най-голяма всеобхватност и оценката да е максимално обективна са комбинирани количествени и качествени методи, а именно:

✓ *структурирано интервю (анкета) с учители и ученици;*

✓ *наблюдение на учениците по време на преподаване на урока, при който се използва ИКТ;*

✓ *тестване резултатите на учениците в началото и в края на експеримента и сравнение на финалните резултатите на учениците от експерименталната и контролната група.*

Изводите са направени чрез триангулация между различните методи и съпоставка на резултатите, получените посредством всеки един от тях.

2.2. Общо описание, училища и период на провеждане

За целите на дисертационното изследване са направени експериментални проучвания в училища в три града – в столицата София, в областен град (Благоевград) и в град, който е общински център (Дупница). Като цяло експериментът е проведен в периода от 20 март 2017 г. до 28 май 2017. Във всяко едно от училищата са направени изследвания в два трети класа и два четвърти класа като единият е експериментална, а другият контролна група. Във всяка една от експерименталните групи посещенията са правени веднъж седмично.

В провеждането на експеримента са използвани и трите елемента от дефиницията на ИКТ, предложена в първа глава, а именно – хардуер, софтуер и свързаност.

Хардуерът, използван при провеждане на експеримента включва лаптоп, мултимедиен проектор и озвучителна система, през която минава звукът от компютъра.

Софтуерът използван за подготвяне и възпроизвеждане на урока е Microsoft Office PowerPoint 2010. В самите презентации са използвани картинни елементи, звуци, фрагменти от музикални произведения и анимирани обекти. (Виж Изображение 1 и Изображение 2)

Изображение 1. Човечето Любопитко, използвано в презентациите за III клас

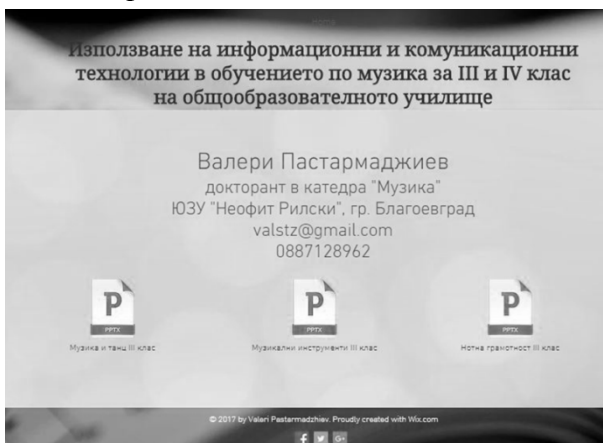

Изображение 2. Картинката с Емо и Лили, използвана в презентациите за IV клас

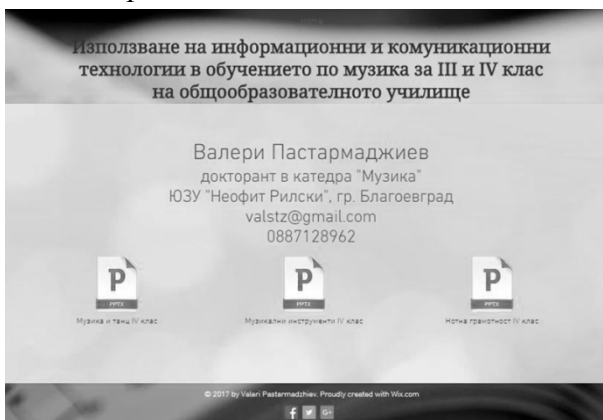

В експеримента са използвани и възможностите на интернет, които осигуряват свързаност. Преди началото на експеримента, в платформата „Wix“ беше създаден опростен уебсайт, в който учениците посредством парола могат да влязат. Учениците от III клас и IV клас получават достъп до всяка една от представените презентации, които са качвани в сайта непосредствено след тяхното показване пред тях. Това им дава възможност да ги използват и за самоподготовка у дома. (Виж Изображение 3 и Изображение 4)

Изображение 3. Екран на уебстраницата след въвеждане на паролата за III клас

Изображение 4. Екран на уебстраницата след въвеждане на паролата за IV клас

Във всеки клас от експерименталната група са направени шест посещения – три презентации уроци и три презентации тествания върху преподадените уроци. Посещенията при експерименталната група бяха с продължителност около 15-20 минути. Темите на презентациите съответстват на основните раздели съобразно учебните програми по музика за III и IV клас. Трите основни изследвани теми са: нотна грамотност; музикални инструменти; музикален жанр.

2.3. Резултати

Интерес у учениците към учебния предмет

Според близо 78% от отговорите на учителите учениците са били много заинтересовани по време на презентациите. Всички получени отговори от анкетите на учениците показват, че според тяхната субективна оценка „с презентацията урокът е по-интересен“. Непосредствените впечатления, придобити вследствие на осъщественото наблюдение, ми дават основание да направя изводи по отношение интереса на учениците. Първоначално във всеки един от класовете децата

реагираха леко плахо, което най-вероятно се дължеше на факта, че при тях влиза непознат за тях човек и не знаят какво предстои. Веднага след началото на презентациите обаче те се отпуснаха, започнаха да следят с интерес презентацията и видимо очакваха с нетърпение да видят какво има на следващия слайд. Един от най-красноречивите примери за интереса и ентузиазма на учениците беше от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Дупница, където по време на презентацията за музикален жанр, докато звучеше музиката, децата станаха да танцуват, независимо дали танцът беше ръченица, валс или хоро.

Концентрация по време на уроците

Количествените данни категорично показват, че според учителите използването на ИКТ оказва положителен ефект върху концентрацията на учениците. 45% от отговорите са с най-високата оценка, а именно, че учениците са много концентрирани, а останалите 55% от отговорите показват близост до нея, а именно, че те са „поскоро концентрирани. При всички анкети ученици са категорични, че когато има презентация внимават през целия час. Посоченото съответства на моите изводи от направеното наблюдение. Учениците изключително внимателно следяха всеки слайд на презентациите уроци и бяха много концентрирани при презентациите тестове, очевидно мотивирани от желанието си да дадат верни отговори на поставените въпроси. В нито един клас не ми направи впечатление да има деца, които да гледат някъде другаде, освен в екрана или пък вниманието им да е ангажирано със странични занимания.

Повишаване мотивацията на учениците

Всички учители отчитат повишаване в мотивацията на учениците по отношение на предмета музика вследствие на използване на ИКТ. 50% от тях изразяват

най-висока увереност в това като избират отговор „7 Много повлия“, когато са помолени да оценят до колко използването на ИКТ повлиява върху мотивацията на децата да изучават предмета. Наблюдението също по категоричен начин показва наличието на голяма степен на мотивация у тях. При презентациите тестове учениците с интерес се надпреварваха да вдигат ръка кой ще каже правилният отговор, макар че сред тях имаше и грешни. Децата очевидно знаеха какъв е редът за вземане на думата, но бяха толкова ентузиазирани всеки да каже отговор, че успоредно с вдигането на ръка извикваха предпологаният от тях верен отговор.

По-доброто усвояване на материала

По субективна оценка на самите ученици използването на презентации им помага да запомнят по-добре учебния материал. И при този въпрос сред учениците има пълен консенсус и никой не е изразил съгласие с противоположното твърдение, а именно „презентациите ми пречат да запомням добре“.

Освен това оценката за усвояването на материала е направена и по обективен критерий, а именно направените тестове за входящо и изходящо ниво в експерименталната и контролната група. Тестването действително показва, че експерименталните групи постигат по-добри резултати от контролните. Също така обаче бе установено, че ученици, на които преподава музикален педагог имат по-високи резултати.

Объркване сред учениците

Във всички случаи учителите или не откриват такова объркване или то е съвсем минимално. Помолени да оценят до колко използването на ИКТ е довело до объркване сред учениците, близо 67% от тях избират отговор „1 Въобще не доведе до объркване“; 27,8% са

избрали отговор „2“, а 5,6% - отговор „3“. Посоченото показва, че те по-скоро смятат, че объркване няма.

Осъществено от мен наблюдение също не показва индикации за някакво объркване у учениците, свързано с преподаване на част от учебния материал с използване на ИКТ.

Улесняване процеса на преподаване

В близо 67% от отговорите си учителите споделят, че ИКТ много могат да улеснят процеса на преподаване. Останалите 33% споделят почти същото мнение, а именно, че „по-скоро могат да улеснят“. Освен това всички учители заявяват готовност да приложат предложените презентации или подобни на тях, като 67% от отговорите са „със сигурност бих приложил(а)“ ИКТ в часовете по музика.

Обобщение

Несъмнено въвеждането на ИКТ в обучението по музика в общообразователното училище може да има редица ползи. Ресурсите, достъпни в българските училища, са все още ограничени и поради това от учителя се изисква мотивация, инициативност, самоусъвършенстване, придобиване на нови езикови и ИКТ компетентности, разработване на собствени помощни средства на основа чуждестранни такива и т.н.

Ползите от въвеждането на конкретни ИКТ обаче следва да бъдат доказани посредством валидни изследователски методи. Конкретните методи трябва да са съобразени с изследователските цели и ресурси, но най-добър вариант на емпирично изследване е съчетанието между количествени и качествени методи. Анкетното проучване трябва да е направено така, че да могат въпросниците да произведат валидни резултати. Необходими са поне базови познания по статистика за

обработка на резултатите и тяхното тълкуване. Количествените данни е добре да бъдат допълнени от включено наблюдение. По този начин изследователят може да получи непосредствени впечатления за получените резултати.

Ако изследовател е самият учител, освен своето наблюдение, е добре да включи и оценката на учениците, получена посредством структурирано интервю. В случай, че изследователят не е учител, то тогава е важно да се получат мненията не само на учениците, но и на учителите, прилагащи ИКТ, отново посредством структурирано интервю.

Изследванията на прилагането на ИКТ в часовете по музика в България показват, че в общообразователното училище в България има немалко учители, които се стремят да интегрират ИКТ в часовете по музика и се стремят да докажат емпирично ползата от тях. Прави също така впечатление, че все още има доста неизползвани възможности, които могат да се приложат.

Проучването, направено за целите на настоящото дисертационно изследване, в голяма степен потвърждава тезата свързана с ползите от въвеждането на ИКТ в часовете по музика, идентифицирани от други изследователи. Посоченото се потвърждава от анкетните проучвания, направени с учителите и учениците, наблюдението и тестването на знанията на учениците посредством тестове за входящо и изходящо ниво. Освен това беше установено, че използването на ИКТ в часовете по музика не води до объркване сред учениците. Позитивен индикатор е положителната нагласа на учителите спрямо използването на ИКТ и готовността им да ги прилагат в своите часове.

По отношение усвояването на материала и ученици и учители смятам, че ИКТ биха имали положителна полза. Данните от тестването на учениците с тест за входящо и изходящо ниво също

дават основание да се направят изводи, че това е така. Може да се предположи, че възможно ефектът дори да е още по-значим при систематично прилагане на ИКТ, а не епизодично използване.

По време на експеримента бяха констатирани някои фактори, които биха затруднили прилагането на ИКТ. Подготовката на уроци с използване на ИКТ изисква значителен времеви ресурс и умения за ефективно търсене в интернет и в конкретния случай добро познаване на софтуера, който се използва за презентации. Тук от изключително значение е мотивацията на учителите и времето, с което разполагат за подготовка. Ако началният учител води на учениците всички предмети, включително и музика, едва ли ще има възможността да отдели толкова време само на един от предметите.

В описаният от мен експеримент, подготовката само на една от презентациите отнема по няколко дни усилена работа, изцяло посветена на тази дейност. Нужно е време да се измисли цялостната концепция на презентацията, да се подберат изображенията като от изключително значение са ключовите думи, по които се търси в Google. Необходимо е знание поне на английски език, защото достъпните ресурси при търсене на български език са силно ограничени. Освен това изключително времеемко е изработването на всяка презентация – като се започне от фоновото изображение и се стигне до поставяне на звуковите файлове и тяхното възпроизвеждане. Тук проблеми могат да възникнат с размера на файла, защото за оптимален ефект звуковият файл трябва да е в определен формат, за да не стане самата презентация твърде голяма.

Всичко това означава, че по отношение на учителя се поставят немалко нови изисквания във връзка с подобряване на неговата квалификация по отношение на различни области – музикални технологии в обучението по музика, работа с определен

софтуер, владеее поне на английски език и др. Посоченото е решаващ фактор за ефективното прилагане на ИКТ. Самият потенциал за положителен ефект е констатиран, но до колко той ще се реализира е в тясна зависимост от конкретния начален учител или музикален педагог.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Информационните и комуникационните технологии все повече заемат централно място в организацията и функционирането на различни обществени сфери. Прави впечатление, че по отношение на прилагането им в общообразователното училище се полагат целенасочени усилия в световен мащаб, на ниво Европейски съюз, в частност и в България. Нормативната уредба в страната дава основание да се заключи, че **националните стратегии като ключова предпоставка** за ефективно въвеждане на ИКТ **са налице**. По отношение на **дигитализирането на образованието** следва да се уточни, че с Наредба на МС в сила от 14.12.2015 г. е предвидено познавателните книжки, учебниците и учебните помагала в България да имат и електронна версия или само електронна версия.

От осъщественото проучване и цялостната ми разработка относно използването на информационните и комуникационни технологии в обучението по музика в последните класове на началното образование биха могли да се структурират два вида изводи – общи и конкретни.

Общите изводи са:

✓ новите технологии променят методите на преподаване и учене в началните и средни училища. Тяхното използване в образователния процес е неизменна част от една доста по-мащабна социална и

културна трансформация, която вече е настъпила сред младите поколения;

✓ *използването на ИКТ в обучението по музика може да бъде полезно във всички направления – теоретични знания, пеене, инструментално изпълнение и съчиняване на музика;*

✓ *използването на нови технологии във всички музикални дейности, необходими за музикалното обучение и възпитание на подрастващите прави предмета по-привлекателен за учениците, защото осигуряват интерактивност, незабавна обратна връзка и достъп до множество и разнообразни ресурси;*

✓ *информационните и комуникационни технологии представляващи хардуер, софтуер и свързаност към мрежата, могат да бъдат приложени в обучението по музика в общообразователното училище ако са налице следните условия -*

- *по-бързото им въвеждане в училищата;*
- *обучени учители, мотивирани да използват ИКТ и уверени при прилагането им;*
- *достъп на учениците до ИКТ инфраструктура, както у дома, така и в училище.*

Конкретните изводи направени на базата на проведеня експеримент са, че информационните и комуникационни технологии (ИКТ) имат многостранно действие и са възможна и резултатна форма с добра приложимост в обучението в училище защото:

✓ *съдействат за създаване на по-голям интерес у децата към учебното съдържание при обучението по музика;*

✓ *допринасят за повече концентрация и задържане вниманието на учениците по време на преподаването на теоретичния материал;*

✓ *повишават мотивацията за учене;*

✓ *водят до по-добро усвояване на учебния материал от страна учениците;*

- ✓ улесняват процеса на преподаване;
- ✓ спомагат за по-лесен контрол на учителя относно усвояения учебен материал от учениците.

Последната констатация е валидна само ако учителят притежава определени компетенции – владеене на чужди езици (поне английски); способност да се използват ефективно интернет търсачките (включително правилен подбор на ключови думи за търсене); задълбочени познания по софтуера, с който се работи (в случая Microsoft Office Power Point). В случай, че учителят не притежава такива компетенции или не желае да ги придобие, принудителното въвеждане на ИКТ не само, че няма да донесе полза, а и може да се превърне в предизвикателство.

Освен тези изводи, засягащи използването на ИКТ при обучението по музика, в процеса на провеждането на експеримента в трите различни училища, които бих могъл да обявя, че са избрани на лотариен принцип, стигнах до следните **заключения**:

- ✓ няма голяма разлика при усвояването на учебния материал по музика от децата в двата града, където преподават специалисти – музикални педагози;

- ✓ по-добра подготовка и по-добри резултати показаха децата обучавани от специалист, отколкото децата от столичното училище, в което началният учител преподаваше и този предмет;

- ✓ явна е необходимостта от специалисти – музикални педагози, които да могат да дадат по-добра основа относно музикалното обучение и възпитание в началната степен на общообразователното училище;

- ✓ безусловно това ще съдейства и за по-нататъшното им успешно музикално и художествено развитие.

На основание гореизложеното може да се направи заключението, че поставената изследователска цел, а именно да се установи ефектът от прилагането на ИКТ

в обучението по музика в III и IV клас на общообразователното училище, е реализирана, което е резултат от решаването на поставените изследователски задачи. Благодарение на осъщественото научно-изследователско проучване и реализираният експеримент, може да се заключи, че изследователската хипотеза е потвърдена.

Добре би било в бъдеще това експериментално изследване да бъде усъвършенствано в следните посоки:

- 1) като се разшири кръга от изследвани училища и в други градове;
- 2) включване и на други класове;
- 3) увеличаване продължителността и обхвата на различните музикални дейности в експеримента;
- 4) като се използват повече ИКТ инструменти, включително хардуерни, софтуерни и мрежови.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Задълбочено е разгледано понятието за ИКТ и свързаната с него концепция за информационното общество.

2. Разработен е цялостен модел от показатели за изследване ефективността от прилагане на ИКТ в обучението по музика в общообразователното училище, включващ трите основни елемента на ИКТ, а именно хардуер, софтуер и свързаност.

3. На основа обективно съществуващи показатели е направена оценка за потенциала за въвеждане на ИКТ в общообразователното училище в България, като са идентифицирани сферите, в които е нужна оптимизация.

4. Разработени и апробирани са електронни материали за подпомагане преподаването на определени уроци по музика за III и IV клас, които могат да бъдат приложени в практиката.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Пастармаджиев, В. (2016) Оптимизиране на обучението по музика в началното училище, отразено в държавните образователни изисквания след 2000 година, В: Сборник с публикации от Девета международна научна конференция „The Teacher of the future“, 17-19.06.2016, Дурас, Албания, Knowledge: International Journal Scientific Papers, vol. 13.2, с. 393-398;

Пастармаджиев, В. (2016) Използване на информационните и комуникационните технологии в музикалното обучение в общообразователното училище, В: Сборник с доклади от Научна сесия „Музика и танц в Югоизточна Европа“, 05.05.2016 г., Благоевград, (под печат);

Пастармаджиев, В. (2016) Приложение на информационните и комуникационните технологии в обучението по музика в общообразователното училище и оценка на резултатите от използването им, В: Сборник с доклади от Юбилейна научна конференция с международно участие „Новата идея в образованието“, 20-21.09.2016, БСУ, гр. Бургас, том II, с. 377-384.